

UN HOMILIARI I
UNA COL·LECCIÓ HOMILÈTICA CAROLINGIS,
COPIATS A L'ENTORN DE L'ANY 900
(Vic, Arx. Cap., ms. 60, i Arx. Episc., frag. XXXIII/27)

per FRANCESC XAVIER ALTÉS I AGUILÓ

RESUM

L'àmplia difusió i la influència que la literatura homilètica carolíngia tingué en els bisbats de la Marca Hispànica es veuen novament incrementades amb dues obres fins ara inèdites que, versemblantment, foren copiades a l'entorn de l'any 900 en escriptors de la ciutat de Narbona o de la província eclesiàstica Narbonesa. Es tracta d'un nou homiliari carolíngi (Vic, Arxiu Capitular, ms. 60) i del fragment d'una col·lecció homilètica carolíngia (Vic, Arxiu Episcopal, Fragments, XXXIII/27), que retrobem assumits i reflectits en la tradició codicològica catalana.

Paraules Clau: Homiliaris carolíngis, Marca Hispànica, Vic Arxiu Capitular, ms. 60, Vic, Arxiu Episcopal, frag. XXXIII/27.

ABSTRACT

The wide diffusion and the influence that the Carolingian homiletical literature had in the dioceses of the Marca Hispanica has a new proof with the works until now unknown, that had been probably copied around 900 in the scriptoria of the city of Narbonne ecclesiastical province. They are a new Carolingian homiliary (Vic, Arxiu Capitular, ms. 60) and a fragment from a Carolingian homiletical collection (Vic, Arxiu Episcopal, Fragments, XXXIII/27), that we find assumed and reflected in the Catalan codicological tradition.

Keywords: Carolingian homiletical literature, Marca Hispanica, Vic Arxiu Capitular, ms. 60, Vic, Arxiu Episcopal, frag. XXXIII/27.

La restauració dels bisbats de la Catalunya carolíngia, endegada en el darrer quart del segle IX des de la seu de Narbona, que havia esdevingut la metròpoli de la província eclesiàstica Tarraconense, comportà la introducció de llibres litúrgics destinats a proveir els bisbats novament reestructurats d'Urgell, Vic i Girona. Juntament, però, amb els peculiars llibres litúrgics de tall romà-franc, amb elements hispànics, confegits versemblantment a la seu de Narbona,¹ penetraren a Catalunya les obres de caràcter bíblic i exegetíc característiques de la renaixença carolíngia, entre les quals hi ha els comentaris sobre els textos bíblics de la missa, que actualment anomenem homiliaris carolingis.

Les referències explícites més antigues a alguns d'aquests homiliaris les trobem en alguns documents del segle X. L'any 908, en el testament del bisbe Idalguer, de Vic, s'hi troba un homiliari d'Esmaragde de Saint-Mihiel² (*Smaragdum quodicem I*) formant part d'un llegat de llibres i de paraments litúrgics destinat a la seu de Sant Pere de Vic.³ Al cap de pocs anys, el 915, el testament del bisbe Riculf, d'Elna, esmenta un altre *Smaragdum* i, potser, un homiliari de Màur Raban⁴ (*librum Rabanum I*) entre els llibres litúrgics i exegetics del prelat.⁵ L'any 949, a Sant Cristòfol de Salinoves (la Noguera) es cita per primera vegada un *librum qui dicitur Flores Evangelii*;⁶ i no serà fins al 979 que en l'inventari de la biblioteca del monestir de Ripoll trobem *Aimonis I*, potser identificable amb l'homiliari d'Aimò d'Auxerre.⁷

Simultàniament, durant els primers anys del segle X, entre els anys 900-920, en les dotalies o actes de consagració d'esglésies dels bisbats d'Urgell, de Vic i de Girona, comença a esmentar-s'hi un homiliari sobre els textos evangèlics juntament amb els llibres litúrgics destinats a la celebració de la missa (sacramentari, leccionari i antifonari). L'any 900/901, a Sant Fructuós de Guils (Alt Urgell), hom l'anomena *evangeliorum disposito*;⁸ l'any 906, a Santa Maria de Manlleu (Osona), *librum dispositum*;⁹ l'any 912, a Sant Pere de Graudescales (Berguedà), *evangeliorum disposito*,¹⁰ i l'any 922, a Sant Feliu de Fontcuberta (Pla de l'Estany),

1. M. S. GROS, «La liturgie Narbonnaise témoin d'un changement rapide des rites liturgiques», a *Liturgie de l'église particulière et liturgie de l'église universelle*, Roma, 1976, p. 134-154.
2. Cf. *Patrologia Latina*, 102, 13-552.
3. E. JUNYENT I SUBIRÀ, *Diplomatari de la catedral de Vic: Segles IX-X*, Vic 1980-1996, núm 41.
4. Cf. *Patrologia Latina*, 110, 135-148.
5. F. MONSALVATJE I FOSSAS, *El obispado de Elna*, vol. 1, Olot, 1911, p. 330 (Colecció diplomática, 21); Edició crítica per P. PONSIC i R. ORDEIG I MATA, *Els comtats de Rosselló, Conflent, Vallespir i Fenollet*, Barcelona, 2006, p. 213 (Catalunya Carolíngia; vol. 6); E. PALAZZO, «Arts somptuaires et liturgie: le testament de l'évêque d'Elna, Riculf (915)», a *Retour aux sources: Textes, études et documents d'histoire médiévale offerts à Michel Parisse*, París, 2004, p. 712-713.
6. R. ORDEIG I MATA, *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, vol. I/1, Vic, 1993, núm. 64, p. 153.
7. J. VILLANUEVA, *Viage literario a las Iglesias de España*, vol. 8, València, 1821, ap. 4, p. 217.
8. R. ORDEIG I MATA, *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, vol. I/1, núm. 24, p. 75.
9. R. ORDEIG I MATA, *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, vol. I/1, núm. 33, p. 91.
10. R. ORDEIG I MATA, *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, vol. I/1, núm. 39, p. 104.

expositum de circuli anno.¹¹ Aquestes i altres denominacions, com *collectaneus*, donada en el colofó de l'any 956/957 a un homiliari de Luculentius,¹² o bé la de *dispositus*, documentada l'any 906 en la dotalia de l'església de Santa Maria de Manlleu (Osona),¹³ es refereixen de manera tipològica (*expositio/dispositio*) als homiliaris carolingis.¹⁴

Llevat de les referències documentals esmentades a homiliaris carolingis concrets, gairebé tota la resta d'homiliaris que circularen per la Catalunya carolíngia només els coneixem a través de la tradició codicològica posterior, la qual, a part de ser sovint molt minsa, està majoritàriament testimoniada per fragments de còdexs. Les úniques excepcions són el manuscrit Vic, Arxiu Capitular, ms. 60, i l'homiliari de Luculentius, del qual es conserva un fragment copiat entre els anys 925-950 (Vic, Arxiu Episcopal, *Fragments*, IX/27),¹⁵ i que és, doncs, anterior a un dels manuscrits conservats, que fou copiat l'any 956/957 al monestir de Sant Cugat del Vallès.¹⁶

L'homiliari de Luculentius¹⁷ tingué una gran difusió a Catalunya, tal com ho palesa la nodrida tradició manuscrita fragmentària;¹⁸ fou utilitzat en la litúrgia al bisbat de Vic, en el monestir de Sant Ponç de Tomeres (departament francès de l'Hérault),¹⁹ i també al monestir de Santa Maria de Serrateix (Baix Berguedà) i a la canònica de Santa Maria de Solsona (Solsonès), amb una recensió abreujada.²⁰ En canvi, l'homiliari dit de Liverani, en la seva recensió menor denominada francesa i també catalana o francocatalana, tot i el seu ús litúrgic al bisbat de Girona²¹ i en el

11. R. ORDEIG I MATA, *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, vol. I/2, núm. 117, p. 278.
12. A. M. MUNDÓ, «Entorn de dos còdexs del segle X de Sant Cugat del Vallès», *Faventia*, 4 (1982), p. 7-21; *Obres completes*, I, Barcelona, 1998, p. 139-153.
13. R. ORDEIG I MATA, *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, vol. I/1, doc. 33, p. 91.
14. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «La tradició codicològica i litúrgica de l'homiliari carolíngi de Luculentius a Catalunya. La recensió catalana: inventari i homilies recuperades», a *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, vol. 18, Barcelona, 2010, p. 76-81.
15. M. S. GROS I PUJOL, *La Biblioteca Episcopal de Vic*, Vic, 2006, p. 27, núm. 12, amb reproducció fotogràfica.
16. A. M. MUNDÓ, «Entorn de dos còdexs del segle X de Sant Cugat del Vallès», p. 7-21.
17. J. LEMARIÉ, «La collection carolingienne de Luculentius restituée par les deux codices Madrid, Real Academia de la Historia, Aemil. 17 et 21», *Sacris Erudiri*, 27 (1984), p. 221-371; H. MÜLLER, *Das «Luculentius»-Homiliar. Quellenkritische Untersuchungen mit Teiledition*, Viena, 1999.
18. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «La tradició codicològica i litúrgica de l'homiliari carolíngi de Luculentius a Catalunya», p. 129-200.
19. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «Les "Homelieae Capitulares" del monestir de Sant Ponç de Tomeres i l'homiliari de l'ofici catalanonarbonès», a *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, vol. 11, Barcelona, 2003, p. 131-157.
20. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «Una recensió del segle XI de les homilies sobre les epístoles estivals de l'homiliari dit de Luculentius(us), testimoniada en els homiliaris de l'ofici del monestir de Serrateix i de la canònica de Solsona», a *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, vol. 15, Barcelona, 2007, p. 273-304.
21. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «A propòsit del manuscrit llafí 3.806 de la Biblioteca Nacional de París: Un homiliari de Vilabertran», a *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, vol. 2, Barcelona, 1983, p. 13-47.

monestir de Santa Maria de Lagrassa (Carcassès),²² tingué una difusió més aviat modesta.²³

Ara, a aquests i als altres homiliaris hem d'afegir-hi un parell de manuscrits copiats als voltants de l'any 900, així com els testimonis codicològics catalans posteriors. Es tracta de l'homiliari carolingi del còdex Vic, Arxiu Capitular, ms. 60 (LXXXVI), i la col·lecció homilètica carolíngia, de tipologia i destinació similar, testimoniada en el fragment de còdex Vic, Arxiu Episcopal, fragments, XXIII/27.

1. L'HOMILIARI CAROLINGI VIC, ARXIU CAPITULAR, MS. 60 (LXXXVI)

Aquest homiliari, del qual no he identificat, fins ara, cap altre manuscrit, el rescatà de l'oblit l'erudit pare Jaume Villanueva arran de la seva visita de treball a l'Arxiu Capitular de Vic, l'any 1806.²⁴

El manuscrit consta, actualment, de 101 folis, però és evident que n'hi manquen al començament, i potser alguns al final. El pergamí utilitzat és de gruix irregular. Està format per tretze quaderns quaterns, tres dels quals presenten alguna irregularitat. El primer, en relligar de nou el volum a la darrera del segle XVIII, fou descompost en un quadern duern (folis 1-4) i dos fulls solters (folis 5-6) encartats amb orelles, girades, corresponents al dos fulls inicials del plec; la reconstitució d'aquest primer quadern seria aquesta: <> <¹>² | <³>⁴ <⁵>⁶. El quadern setè es completa amb un full solter, extern (foli 54), encartat amb una orella visible entre els folis 45-46. El quadern tretzè està mancat del bifoli intern (entre els folis 97-98).²⁵ Al segle XX, els folis foren numerats a llapis amb numeració àrabica: 1-21, 21bis, 22-100. El volum ara fa 250 x 185 mm, però abans de ser reenquadernat a la darrera del segle XVIII feia uns 262 x 195 mm, tal com es palesa en les nombroses barbes de la segona part del manuscrit. Fou també aleshores que, en guillotinar-ne els marges, hom eliminà el punxat del marge exterior dels fulls, encara visible, però, en els folis 6, 98 i 100. El payout dels fulls fou fet amb punta seca per la cara de carn, i la disposició de les cares del pergamí en els quaderns és aquesta: <> <> | <> <>. L'escriptura és amb lletra minúscula carolina, a línia tirada, amb 29/33 línies per plana, que conformen una caixa d'escriptura de 220 x 140 mm. La tinta és de color marró fosc. Els canvis de mà i de ploma són molt

22. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «El breviari del monestir de Santa Maria de Lagrassa, imprès l'any 1513, i els seu homiliari catalanonarbonès», a *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, vol. 8, Barcelona, 1997, p. 73-107.

23. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «La «Pars Aestiva» de l'homiliari de l'ofici catalanoarbonès. Inventari i difusió. Reconstitució de la seva recensió de l'homiliari carolingi de Liverani», a *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, vol. 7, Barcelona, 1996, p. 107-159.

24. [J. VILLANUEVA], «Códices e incunables de la catedral de Vich en 1806», *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 25 (1894), p. 328, núm. LXXXVI.

25. J. GUDIOL, *Catàleg dels llibres manuscrits anteriors al segle XVIII del Museu Episcopal de Vich*, extret del *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, Barcelona, 1934, p. 80, afirma, erròniament, que hi manca un quadern, que portaria diverses homilies.

evidents. Cada peça homilètica va encapçalada per la corresponent caplletra, decorada amb entrellaçats de cintes en color taronja i vermelló, i precedida de la rúbrica adient. En el text algunes majúscules porten punts de vermelló. Les cobertes del volum són de pergamí sobre cartró i pertanyen a la reenquadernació del volum feta a la darreria del segle XVIII. La pèrdua de la coberta originària fou, versemblantment, la causa de l'ennegriment de la primera i de la darrera plana del volum.

En els marges dels fulls, a més d'algunes *probationes pennae* de primera hora, hi ha, també, diverses anotacions, una de les quals resulta pràcticament il·legible (foli 1v.) i una altra tot just iniciada (foli 20). En el marge superior del foli 2 trobem copiat el primer verset del Salm 1; en el marge inferior del foli 2, el brevíssim Salm 116; una nota de cobrament (foli 85v) i dues de capbreu al foli 8v. Capbreus d'aquesta mena podrien ser la causa dels retalls dels marges inferior o exterior dels folis 31, 54, 72, 75, 77, 78, 86 i 90.

Hi ha dues altres anotacions que criden especialment l'atenció per la seva referència litúrgica. La primera recorre, de dalt a baix, la part més forana del marge exterior del foli 21*bis* i correspon a una *verbeta*, amb notació musical catalana, que hi fou copiada durant la primera meitat del segle XI, pròpia de l'ofici de matines de la festa del naixement de sant Joan Baptista (24 de juny).²⁶ La seva situació a l'interior de l'homiliari resulta sorprenent, no solament perquè no s'adiu al curs de l'any litúrgic, sinó perquè no s'hi preveu la festa del Baptista. Això fa sospitar que potser hi havia estat copiada per retallar-la i utilitzar-la en la celebració litúrgica.

L'ús litúrgic, potser puntual, del manuscrit, podria revelar-lo l'anotació en el marge exterior del foli 45 de l'incipit i del verset de tres responsoris característics de l'ofici de matines del Dissabte Sant —*Sepulto domino*. Vr. *Accedente[s]; Jerusalem*. Vr. *Deduc; Plange qua[si]*. Vr. *Accingite*²⁷— justament abans de l'homilia *In Vigilia Pasche*.

1.1. Datació i escriptori

Sobre aquestes dues qüestions em limitaré a resumir els parers més recents, atès que, de moment, no afecten directament la meua comesa i que és suficient situar la còpia d'aquest còdex en un terme mitjà, als voltants de l'any 900.

26. És pròxima a la publicada per F. BONASTRE I BERTRAN, *Estudis sobre la Verbeta*. (*La Verbeta a Catalunya durant els segles XI-XVI*), Tarragona, 1982, p. 256, i fa així:

Sancte tuis iugiter famulis bap̄tista ioannes.

Ver. Ut precibus valeas.

Natalicia cantantibus tua

prece sedula expurga fidelium corda

Christus nobis placa ad regna paradisiaca.

Perduc agonista Ioannes.

27. R. J. HESBERT, *Corpus Antiphonalium Officii*, vol. 4, Roma, 1970, núm. 7640, 7032 i 3787, respectivament.

A partir del catàleg de manuscrits de Vic publicat per mossèn Josep Gudiol²⁸ es generalitzà la datació en la primera meitat del segle xi, malgrat la dificultat que presentaven les caplletres. L'any 1994, A. M. Mundó datà aquest manuscrit a principis del segle x tot subratllant, però, que, al seu parer, es tracta d'un còdex copiat certament a l'escriptori de Vic,²⁹ malgrat que l'any 1986 M. Eugènia Ibarburu conclogué que les caplletres són estranyes tant a l'escriptori de Vic com als altres catalans i que, a tot estimar, es podria pensar en la còpia d'un model.³⁰ Tanmateix, darrerament, M. S. Gros situa la còpia d'aquest homiliari entre els anys 875-900 en un escriptori narbonès no identificat;³¹ i suposa que el còdex hauria arribat a Vic juntament amb altres llibres litúrgics i bíblics narbonesos —dels quals es conserven fragments a l'arxiu vigatà— que haurien estat duts a Osona per a afavorir la restauració de la seu de Vic, dirigida per l'arquebisbe Teodard, de Narbona, a través de l'arxiprest narbonès Gotmar, que l'any 886 n'havia esdevingut el primer bisbe.³²

1.2. Algunes característiques

La part conservada d'aquest homiliari conté homilies sobre els evangelis —només una sobre una profecia (cf. núm. 12)— des del dia de Nadal fins al diumenge xx després de la Pentecosta i la *dominica v ante natale Domini*, i al final hi ha uns *require* relatius als evangelis, i doncs a les homilies, corresponents als diumenges XXI a XXIII després de la Pentecosta. Els quatre diumenges d'Advent, o *ante Natale Domini*, versemblantment encapçalaven el volum, i per això hom els ha restituit en aquesta situació.

El santoral és mínim. Només porta el vinculat a la festa i al cicle de Nadal (sant Esteve, sant Joan Evangelista, els Sants Innocents i la Purificació de Santa Maria) i la festa de sant Llorenç, a la qual precedeix una homilia, sense rúbrica, la perícopa evangèlica de la qual, Mateu 12,46-50, sovint és la de la festa de la Nativitat de Santa Maria, i que potser ací —cronològicament mal situada (cf. núm. 51)— vol ser-ho per a la festa de l'Assumpció de Maria.

Algunes homilies són curtes i no comenten tots els versets de la perícopa evangèlica corresponent tal com és habitual en els homiliaris carolingis. En la interpretació dels textos, l'autor segueix els tradicionals quatre sentits de l'Esclatúra, utilitzant especialment el sentit literal, però també el moral i l'espíritual, i, més rarament, l'al·legòric. Hi predominen les etimologies i les definicions, i sovint s'introdueixen distincions, raons, causes, formes,

28. J. GUDIOL, *Catàleg dels llibres manuscrits anteriors al segle xviii del Museu Episcopal de Vich*, p. 79-80.

29. A. M. MUNDÓ I MARCET, «La cultura artística escrita», a *Catalunya Romànica*, vol. 1, Barcelona, 1994, p. 152. Reproduït a A. M. MUNDÓ, *Obres completes*, I, p. 564.

30. M. E. IBARBURU ASURMENDI, «L'escriptori de Vic», a *Catalunya Romànica*, vol. 3, Barcelona, 1986, p. 742.

31. M. S. GROS I PUJOL, *La Biblioteca Episcopal de Vic*, p. 16, i 17, núm 3.

32. M. S. GROS I PUJOL, *La Biblioteca Episcopal de Vic*, p. 16-19 i 22-23.

etc, que hom anomena *modus*, tal com ho fan altres textos exegetics coetanis. Tot plegat fa que l'autor no sigui gaire original malgrat la utilització pròpia que fa de les seves fonts.

Puntualment l'autor fa brevíssimes citacions d'alguns autors: sant Gregori el Gran (f. 24v, 27, 30v, 34v, 51, 63, 74v, 76, 78v), sant Agustí (f. 14, 18, 76v), sant Jeroni (f. 22) i sant Beda (f. 47v); de vegades, però, es tracta de citacions exegetiques tòpiques o bé provinents de la font manllevada. Això fa que s'esvaeixi el caràcter propi d'algunes citacions, tal com s'esdevé, per exemple en l'homilia 31, en dir *Lege epistola beati Augustini quod misit ad Consentium et sic invenies veraciter de resurrectione domini*, quan de fet es tracta d'una citació del comentari de sant Beda (*In Lucam*, VI,24; CCL 120, p. 419, lin. 2244).

Els incipits d'algunes homilies són comuns o similars a d'altres homiliaris i poden induir a errors d'identificació. És el cas, per exemple, de l'homilia 22, *Beatus pater Gregorius dixit: Dubitari a quibusdam solet*, que manlleua part de l'incipit a l'homilia 16 de sant Gregori el Gran (*Homiliae*, 16; CCL 141, p. 110, lín.1); també és el cas de l'homilia 10, *Ritus vel religio circumcissionis*, que el manlleua al comentari de Beda sobre l'evangeli de sant Lluç (*In Lucam*, I,2; CCL 120, p. 56, lín.1452).

És molt característic de l'autor d'aquest homiliari la identificació contínua que fa del diable, i de tot allò contrari a la paraula evangèlica, amb els heretges, fins al punt que, en les homilies dels temps de Nadal i de Pasqua, en fer referència a la humanitat o bé a la divinitat de Jesucrist, no solament n'assenyala les doctrines herètiques, maniquees i arrianes, sinó que les combat, com si fossin vives. En defensar la realitat de la humanitat de Jesucrist, sovint introdueix o bé conclou les crítiques als heretges amb diverses variants de l'expressió *dicebant quod verum corpus non habuisset dominus, sed fantasticum* (cf. núm. 11, 14, 15, 31, 57), la qual, curiosament, és similar a la utilitzada en l'homiliari carolingi de Luculentius,³³ que també presenta, formalment, un to antiherètic.

1.3. Edició dels incipits de l'homiliari

En l'edició que oferim el text ha estat respectat en totes les seves grafies, sense regularitzar-ne el llatí, i se'n transcriuen les rúbriques inicials, l'incipit i l'èxplicit de cada homilia. Els parèntesis angulars < > indiquen allò que ha estat afegit per raons de correcció o bé de comprensió; els claudàtors [] inclouen paraules, lletres o textos que han estat restituïts i assenyalen també les llacunes [... ...]; els parèntesis (...) indiquen que el text és il·legible; els signes { } allò que ha estat cancel·lat pel copista; finalment els signes [] indiquen els textos afegits als marges o bé en l'espai interlineal del manuscrit.

33. F. X. ALTÉS i AGUILÓ, «La tradició codicològica i litúrgica de l'homiliari carolingi de Luculentius a Catalunya. La recensió catalana: inventari i homilies recuperades», a *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, vol 18, Barcelona, 2010, p. 100, nota 119.

1. [DOMINICA IV ANTE NATALE DOMINI].

2. [DOMINICA III ANTE NATALE DOMINI].

3. [DOMINICA II ANTE NATALE DOMINI].

4. [DOMINICA I ANTE NATALE DOMINI].

5. [IN VIGILIA NATALIS].

6. f. 1-2: [IN DIE NATALIS DOMINI... ...]/animalibus (...) aliter lucet in omines, aliter in animalibus, sed licet in omines per gratia fecit illos racionales et capaces... ... veritas erit ad diem iudicii cum dicturus erit iustis: Venite benedicti Patris mei. In secula seculorum.

7. f. 2-4: IN NATALE SANCTI STEPHANI. Secundum Matheum. *In Illo tempore dixit Ihesus turbis Iudeorum. Ecce ego mitto ad vos prophetas vel sapientes vel scribas, et ex illis occidetis vel crucifigetis et flagelabitis in sinagogis vestris, et persequiemini de civitate in civitatem* (Mt 23,34-39). Sed confundantur illi heretici qui hoc dicebant quod alius deus fuisset en vetere testamento, alius fuisset in novo in apostolis... ... Ego veni in nomine Patris mei et non me recepistis. Alius venit in nomine suo **quesic** recipietis, id est antichristus.

8. f. 4-5: IN NATALE SANCTI IOANNIS. Lectio secundum Iohannem. *In illo tempore. Dixit Ihesus Petro: Sequere me* (Jo 21,19-24). Superius narrat in textum evangelicum quomodo Petrus erat in domo cum aliis discipulis septem. Tunc dixit Petrus vado piscare. Dixerunt alii: eamus et nos tecum... ... Item et nos spiritaliter sic debemus face<re> quia hoc quod intelligimus alios debemus predicare. In secula seculorum. Amen.

9. f. 5-7v: <IN NATALE SANCTORUM INNOCENTIIUM>. Lectio secundum Matheum. *In illo tempore. Ecce angelus domini apparuit in somnis Josep in Egipto dicens... fuge in Egiptum* (Mt 2, 13-18). Previdens deus pater persecucionem filii sui. Ideo misit angelum suum ad beatum Ithosep(*sic*) ut fugeret in Egyptum. Ideo ipse angelus Gabriel qui beata Maria adnunciavit cum dixit: Spiritus sanctus superveniet in te... ... Nazaret interpretatur flos mundice, sive virgultum designatur illos qui mundi sunt ab omni pollutione, et ab omni sorde peccati. In secula seculorum. Amen.

10. f. 7v-9: <IN> OCTABAS DOMINI. Lectio secundum Lucam. *In illo tempore postquam consummati sunt dies octo venerunt ut circumciderent puerum* (Lc 2,21-32). Ritus vel religio et circumciones(*sic*) ad beatum Abraam, cepit abere exordium. Sed Abraam cum esset gentilis vocavit illum dominus... ... sic possumus a cornu altaris accedere et sumere corpus et sanguinem

domini nostri Ihesu Christi. In secula seculorum. Amen (cf. apèndix 1).

11. f. 9-11: DOMINICA I POST NATALE DOMINI. Secundum Lucam. *In illo tempore: Erat Iosep et Maria, mater Ihesum, mirantes super his que dicebant de illo* (Lc 2,33-40). Quia mirabant se beata Maria et Iosep de domino quo modo angelus a pastoribus dixit: Nolite timere, annuncio vobis gaudium magnum quod erit omni populo... .. et gratia dei erat cum illo, secundum quod omo erat gratia abebat apud Deum secundum quod erat equalis Patri erat.

12. f. 11-12: <IN EPIPHANIA>. Lectio Isaie prophete. *Surge inluminare Iherusalem* (Is 60,1-6). Repletus Esaias spiritu sancto, ad prima ex Iudeis ecclesia, que creditura erat prophetavit. Hiccirco, dicit Ieronimus, non tantum prophetavit, evangeliste dicit... .. et de his dicitur: Non sumus missi nisi ad oves perditas domus Israel.

13. f. 12-14v: <IN> EPIPHANIA. Secundum Matheum. *In illo tempore: Cum natus esset iIhesus* [in Bethlem Iuda...] (Mt 2,1-12). Tres quippe ostendit ostendit(sic) evangelista: persona quadam fuissent ea Betel qui respondit, domum panisculus vel calicem angelorum et... .. Id est humiliando, obediendo, et alia bona operando, reddeamus ad patriam nostram et dei paradiso.

14. f. 14v-16: DOMINICA I POST EPIPHANIA. Secundum Lucam. *In illo tempore: Cum factus esset Ihesus annorum XII, ascendentibus illis in Iherusalem in templi, et cognoverunt parentes eius* (Lc 2,42-52). In conceptione et in nativitate Domini, veri sindicus adprobatur quod debuisset Patri secundum divinitatem... .. Secundum quod deus erat equalis Patri erat, quia et verus deus erat et verus omo. In secula seculorum. Amen.

15. f. 16-19: DOMINICA II. Secundum Iohannem. *In illo tempore: Nuptie facte sunt in Cana Galilee* (Jo 2,1-11). Superius narrat in textum evangelicum quod voluit Dominus exire de Nazaret in Galilea, et inveniens Philipum et dicit ei: Sequere me. Tunc secutus est eum... .. Ego sum Paulus qui fui nutritus a pedes Gamaliel, legis doctor in Tarsia Cilicia, id est quando semetipsum fecit cognoscere discipulis suis.

16. f. 19-21: DOMINICA III. Secundum Matheum. *In illo tempore: Cum descendisset Ihesus de monte* (Mt 8,1-13). Superius narrat in textum evangelicum, ut quando Dominus suos discipulos volebat docere in montem ascendebat, et ibi eos docuit de octo beatitudines... .. Sicut Iop dixit, ad calores nivium fugiunt aquas nivem, et de aquas nivium fugiunt ad calores nivium. In secula seculorum. Amen.

17. f. 21-22: DOMINICA IIII. <Secundum> Matheum. *In illo tempore: Accendente Ihesus in navicula, secuti sunt eum discipuli eius* (Mt 8,23-27).

In lectione huius evangelii due nature nobis demonstratur in Filio Dei, una divina et alia humana. Humana fuit Dominus quando dormivit in pupi navi... .. set ista omnia cognoverunt dominum sed mira corda Iudeorum dura qui fuerunt noluerunt credere in domino.

18. f. 22-24v: IN PURIFICACIONE SANCTE MARIE. Secundum <Lucam>. *In illo tempore: Postquam impleti sunt dies purgacionis eius secundum legem Moisi tulerunt illum in Iherusalem* (Lc 2,22-32). Querendum nobis est cur beata Maria voluit se purificare sicut ceteras mulieres. Quia illa de illum partum non erat immunda sed magis erat sanctificata... .. alio modo gloria erit ad populum Iudeorum quando in secundo adventu domini erit omnis populus Iudeorum credituro.

19. f. 24v-26v: DOMINICA IN SEPTUAGESIMA. Secundum Matheum. *In illo tempore. Simile est regnum celorum homini patri familias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. Et reliqua* (Mt, 20,1-16). Regnum celorum presens ecclesia intelligitur quamvis corporaliter sit presenti seculo, tamen mens illorum in celos est... .. quia sicut vocati sunt per fidem sic debueramus helectis esse per operationem bonam.

20. f. 26v-28: IN SEXAGESIMA. Secundum Matheum (*sic*). *In illo tempore: Cum turba plurima convenirent et de civitatibus properarent ad Ihesum dixit per similitudinem* (Lc 8,4-15). Hanc parabolam Dominus per semetipsum voluit explanare vel aperire per similitudinem ut ceteras alias parabolas potuissent eas intellegere... .. Sicut dixit Esaias: Vade et obceca cor populi huius ne forte convertantur et credant.

21. f. 28-30v: IN QUINQUAGESIMA. Secundum Lucam. *In illo tempore: Adsumpsit Ihesus duodecim discipulos suos, et ait illis: Ecce ascen<dimus>* (Lc 18,31-44). Providens Dominus, animos discipulorum suorum esse conturbandos, propterea voluit illis innotescere de sua passione... .. sanctos martires fecerunt transire per mortem corporis. Sed postquam crediderunt Domino sic ceperunt laudem deo dare et magnificare.

22. f. 30v-35: IN QUADRAGESIMA. Secundum Matheum. *In illo tempore: Ductus est Ihesus in deserto [ab spiritu ut temptaretur a diabolo. Et reliqua]* (Mt 4,1-11). Beatus pater Gregorius dixit: Dubitari a quibusdam solet, a quo spiritus Ihesus ductus fuisset in deserto, sicut subsequens dicit ut temptaretur a diabulo... .. Ne extendas manum tuam, et tange cuncta que possidet.

23. f. 35-37: DOMINICA II IN QUADRAGESIMA. Secundum Matheum x^ov^o. *In illo tempore: Egressus inde Ihesus recessit in partes Tiri et Sidonis* (Mt 15,21-28). Superius in textum evangelicum narrat quomodo Dominus altercacione abuit cum scribis et phariseis qui hoc dicebant illi: Quare discipuli non

lotis manibus manducant panem... .. parvoli qui sunt in fonte bap̄tismatis bap̄tizati, non ad suum meritum accipiunt credulitatem, sed pro illis qui respondunt in sancta ecclesia vel ad sacerdotes.

24. f. 37-39v: DOMINICA III. Secundum Lucam. *In illo tempore: Erat Ihesus eiciens demonium et illut erat mutum* (Lc 11,14-28). Multa genera sunt demoniorum, unus genus est, cum arripuerit hominem, facit illum scolastice loqui et prudenter... .. in bonis operibus perseverant illos dominus beatos vocat unde dicit apostolus: Non audiores legis iusti sunt apud dominum sed factores.

25. f. 39v-40v: DOMINICA IIII. Lectio secundum Iohannem. *In illo tempore: Abiit ergo Ihesus trans mare Galilee quod est Tiberia <dis>* (Jo 6,1-15). Mare Galilęę et mare Tiberiadis et stagnum Genesar unum est, Galilee regio est. Sed mare Galilęę et mare Tiberiadis et stagnum Genesar propter agencias... .. Erat autem proximum pascha dies festus Iudeorum. Pascha ebreus sermo est, ut apud nos dicitur transitus.

26. f. 40v: *In antea require in Dominica V^a ante Natale Domini, in evangelio ubi dicit: Cum sublevasset oculos Ihesus. Hic debet esse sicut in textum evangelium(sic) diei* (cf. n. 63).

27. f. 40v-42v: <DOMINICA IN PASSIONE>. Secundum Ioannem. *In illo tempore: Dicebat Ihesus turbis iudeorum [et principibus sacerdotum. Quis ex vobis arguet me [de] peccato. Et reliqua]* (Jo 8,46-59). Superius narrat quomodo scribe et pharisei iactabant se in superbia et in elacione, cum dicebant ut filii Abraam fuissent... .. Dominus de templo exivit, id est quia de populo Iudeorum ortus fuit. Abscondit se. Id est quia Dominus absconsus est ad Iudeis qui credere in eum noluerunt.

28. f. 42v-45: DOMINICA IN PALMAS. *In illo tempore: Dixit Ihesus discipulis suis: Scitis quia post biduum pascha fiet, et filius hominis tradetur* (Mt 26-27). Confundantur heretici qui hoc dicebant quod Dominus mori timuisset. Cum ille subsequens dixit in sua passione: Tristis est anima mea... .. venit ad fidem Domini ex populorum gentium, quia sic recte credidit et sic est odie per universum mundum.

29. f. 45-47: IN VIGILIA PASCHE. Secundum <Matheum>. *In illo tempore: Vespere autem sabbati que lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalene et altera Maria videre sepulcrum* (Mt 28,1-7). Hic Matheus multum premisit, quod Lucas pleniter narravit, quomodo venerunt duo mulieres de Galilea ad Iherusalem cum turba... .. quia cum esset adultero facit illum castum, cum esset ebrius facit illum sobrium, qui est superbus, facit illum humilem, et cetera.

30. f. 47-49: <IN DIE> SANCTUM PASCE. Secundum Marcum. *In illo tempore: Maria Magdalene et Maria Iacobi et Salome* (Mc 16,1-7). Propter hoc dicitur Maria Magdalene qui in viculum Magdalum abitabat, et de ipsa eiecit Dominus septem demonia, et illa rigavit de lacrimis suis pedes... .. Dominus converti de vicia et peccata ad confessionem et penitentiam, tunc transmigrat eos.

31. f. 49-52v: DOMINICA I POST PASCA. Secundum Iohannem. *In illo tempore: Cum sero esset factum die illo una sabbatorum, et fores essent clausae ubi erant discipulis congregati propter metuum iudeorum, venit Ihesus et stetit in medio eorum et dixit eis: Pax vobis.* Et reliqua. (Jo 20,19-31). Quod hic Iohannis(*sic*) de ista aparitionem narrat, Lucas plus pleniter narrat, cum dicit stetit Ihesus in medio discipulorum et dixit eis... .. qui veraciter crediderit Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, ille merebitur introire in regnum dei.

32. f. 52v-53v: DOMINICA II POST PASCA. Secundum Iohannem. *In illo tempore: Dixit Ihesus discipulis suis: Ego sum pastor bonus.* Et reliqua (Jo 10,11-16). Dominus bonus pastor intelligitur non ex haccidenti donanti, sed exsencialiter(*sic*) id est eternaliter ante omnia secula dicitur bonus pastor esse... .. id est dominus noster Ihesus Christus sicut superius dixit de semetipsum cum dixit: Ego sum pastor bonus (cf. apèndix 2).

33. f. 53v-54: <DOMINICA III POST PASCA>. Secundum Iohannem. *In illo tempore: Dixit Ihesus discipulis suis: Modicum et non videbitis me, iterum modicum et videbitis me* (Jo 16,16-22). Ea nocte qua Dominus traditurus erat discipulo suo sic voluit ceteris discipulis indicare de sua passione et sua resurrectione... .. cum Dominus erit venturus tunc gaudebitur et letabitur in eternam beatitudinem.

34. f. 54-54v: DOMINICA IIII POST PASCHA. Leccio sancti evangelii secundum Matheum. *In illo tempore: Dixit Ihesus discipulis suis: Vado ad eum que me misit* (Jo 16,5-14). Ea nocte qua Dominus traditurus erat discipulo suo multa fuit locutus discipulis suis, ut inter cetera voluit illis innotescere de suam ascensionem... .. sed hec locutus sum vobis tristicia implevit cor vestrum. *Reverte sursum* (cf. nùm. 33).

35. f. 54v-56v: [DOMINICA V POST PASCHA... ..]/f. 55/ Previdens Dominus verba sua quod voluit generare in corda(*sic*) discipulorum ipsam verbam(*sic*) quod superius dixit de sua passione... .. Quia de meo accipiet, id est de meo Patre sive de mea divinitate, quia Spiritus sanctus de Patre et Filio equaliter processit. In secula seculorum. Amen.

36. f. 56v-59: <IN LETANIA MAIORE>. Secundum Lucam. *In illo tempore: Dixit Ihesus discipulis suis* [[*Quis*] *vestrum abebit ami*[*cum et i*] *bit ad illum media*

[nocte] et dicit illi: Amice[comm]oda mihi tres panes...] (Lc 11,5-13). Superius narrat in textum evangelium(sic) quomodo discipuli accesserunt ad Dominum dicentes: Domine doce nos orare sicut Iohannes docuit discipulos suos... .. hoc quod petunt, id est bonas virtutes, quia sicut istud et ita et illud, multo magis Pater vester de celo.

37. f. 59: *Evangelio(sic) require* S[i quid pe]tieritis Patr[em] (cf. núm. 35).

38. f. 59-61: <IN DIE ASCENSIONIS DOMINI>. Secundum Mar[chum]. *In illo tempore: Recumbentibus undecim discipulis aparuit illis Ihesus, et exprobatit incredulitatem illorum et duritiam cordis* (Mc 16,14-20). Ista aparitio quod Marchus hic dicit, Lucas plus pleniter narrat in Actibus Apostolorum sicut dicit: Et convenscens precepit eis... .. signa autem et mirabilia quod fatiebant, Domino adiuvante hoc fatiebant.

39. f. 61-62v: <DOMINICA IN OCTAVAS ASCENSIONIS>. Secundum Iohannem. *In illo tempore dixit Ihesus discipulis suis: Cum venerit paraclitus quem ego mittam vobis* (Jo 15,26-16,4). In multis locis legetur quomodo apostoli ante adventum Spiritus sancti non valebant intelligere spiritualia... .. memoriam vobis veniat et non sit vobis in oblivionem ut firmi sitis in fide vestra.

40. f. 62v-64: IN PENTECOSTEN. Secundum Iohannem. *In illo tempore: Dixit Ihesus discipulis suis: Si quis diligit me sermonem meum servabit* (Jo 14,23-31). Probatio dilectionis, exhibitione operis, quia ille diligit Dominum, quia sua precepta et mandata custodit... .. quia ad hoc potestis cognoscere, quia Patrem diligo, quia sua mandata facio.

41. f. 64-66: <DOMINICA IN OCTAVA PENTECOSTES>. Secundum Iohannem. *In illo tempore: Erat homo ex fariseis nomine Nichodemus princeps iudeorum. Hic venit nocte ad Ihesum* (Jo 3, 1-15). Sicut ex leccione evangelica audistis, fratres karissimi, iste homo nocte venit ad Dominum cupiebat audire eloquia dei... .. sanitatem anime accipere qui recte crediderit passum et resurgentem, ascendentem ad celos.

42. f. 66-68v: <DOMINICA II POST PENTECOSTEN>. Secundum Matheum(sic). *In illo tempore: Dixit Ihesus discipulis suis: Homo quidam erat dives, et induebatur purpura et bisso* (Lc 16,19-31). Purpura et bisso vestimenta regis sunt. Bisso ex genere lino efficitur, et est subtilissimus et candidissimus; et quod nos dicimus bisso greci dicunt papagen... .. quod in lege precepit Moises de facto Dominus decogitato.

43. f. 69-70v: <DOMINICA III POST PENTECOSTEN>. Leccio sancti evangelii secundum Lucam. *In illo tempore dixit Ihesus similitudinem hanc. Homo quidem fecit cenam magnam, et vocavit multos* (Lc 14,16-24). Pater Gregorius

dicit: Hoc distare solet, fratres karissimi, in delicias karnales, cum non abentur in magno desiderio sunt... et Dominus erit illis dicturus: nescio vos, ite in ignem eternum.

44. f. 70v-72v: <DOMINICA IV POST PENTECOSTEN>. <Secundum> Lucam. *In illo tempore: Erant autem adpropinquantes ad Ihesum publicani et peccatores* (Lc 15,1-10). Dominus qui erraverat querere venerat et peccatores {que} quos redimerat, ad se accedere permittebat. Et ipse dixit: Non veni iustos vocare ad penitentiam... [...] ... gaudium erit coram angelis dei super uno peccatore penitentiam agentem.

45. f. 72v-73v: DOMINICA V. Lectio sancti evangelii secundum Lucam. *In illo tempore: Dixit Ihesus discipulis suis: Estote misericordes sicut et Pater vester misericors est* (Lc 6,36-42). Precepit nobis evangelista ut misericordes simus sicut ipse Dominus misericors est. Quia sic pluet super iustos quam super iniustos... ... sua peccata deflere et lugere, et postea sic debet alium predicare.

46. f. 73v-75: <DOMINICA VI>. Secundum Marcum (*sic*). *In illo tempore: Cum turbe irruerent ad Ihesum ut audirent verbum Dei, et ipse stabat secus stagnum Genesar* (Lc 5,1-11). Stagnus Genesar et mare Tiberiadis, et mare Galilee totum unum est. Sed propter aiacencias de illas provincias propter ea sic vocantur... ... sed de illa, ubi dic vidi Petrum et Andream reciam mittentes, de illa non fuerunt reversi quia pleniter crediderunt.

47. f. 75v-76v: DOMINICA VII. Leccio sancti evangelii secundum Matheum. *In illo tempore dixit Ihesus discipulis suis: Amen dico vobis quia nisi abundaverit iusticia vestra* (Mt 5,20-24). Dominus novum testamentum supra vetus preposuit et novos cultores super cultores veteres et sanctos apostolos super scribas et fariseos... ... adversus eum ille peccavit in te et tu abes illi peccata dimittendi, et tunc debes munus offerre.

48. f. 76v-78: <DOMINICA VIII>. Secundum Marchum. *In illo tempore: Cum multa turba essent cum Ihesum nec haberent quod manducarent. Et reliqua* (Mc 8,1-9). In capite evangelii due nature demonstratur in Filio Dei, humana et divina, humana fuit cum dixit: Misereor super turba... ... quia si venerit illi adversa non sedeicit, et si prospera non se elevat. In secula seculorum. Amen.

49. f. 78-79v: <DOMINICA VIII>. Secundum Matheum. *In illo tempore: Dixit Ihesus discipulis suis: Adtendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos. Et reliqua* (Mt 7,15-21). Hec sententia quamvis de ipocritis et simulatoribus dictum sit, tamen de ereticis pertinet cum dominus dicit: Adtendite ad falsis prophetis... ... qui sic credidit Filium minorem secundum

humanitatem, equalem Patris secundum divinitatem, et qui sua precepta custodit (cf. apèndix 3).

50. f. 79v-81: <DOMINICA X>. Secundum Lucam. *In illo tempore: Dixit Ihesus discipulis suis: Homo quidem erat dives, qui abebat villicum, et hic difamatus est apud illum quasi dissipasset bona ipsius. Et reliqua (Lc 16,1-9). Istum villicum non in omnibus debemus eum imitare. In hoc debemus illum... ... quia unusquisque homo in presenti seculo qualiter bonum hic fecerit, talem accepturus erit. In secula seculorum.*

51. f. 81-81v: Secundum Matheum. *In illo tempore: Loquente Ihesu ad turbas ecce mater eius et fratres (Mt 12,46-50). Dominus talem exemplum dedit predicatoribus in sancta ecclesia quia propter parentela verbum dei non pretermittere quia antea verbum debet fideliter dicere... ... alios per exemplum, alios per doctrinam, alios per bona opera in sancta ecclesia (cf. apèndix 4).*

52. f. 81v-84: <DOMINICA XI>. Secundum Lucam. *In illo tempore: Cum aporinquasset Ihesus Iherosolimam videns civitatem flevit super illam. Et reliqua (Lc 19,41-47). Si quis curiosus lectori fierit, perfide civitatis legerit ruina illius non ignorabit... ... cum abent aliqua tribulatione propter ea, non debent cessare ad predicationem. Sit nomen Domini benedictum in secula.*

53. f. 84v-85: IN SANCTI LAURENTII. Lectio sancti evangelii secundum Iohannem. *In illo tempore: Dixit Ihesus discipulis suis: Amen, amen, dico vobis: Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit ipsum solum manet. Et reliqua (Jo 12,24-26). A littera sic est factum quia granum frumenti nisi moriatur, et putrescat antea non potest venire ad viriditatem... ... percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi, in evum. Amen.*

54. f. 85-86: <DOMINICA XII>. Secundum Lucam. *In illo tempore: [Dicebat dominus Ihesus ad quosdam qui in se confidebant tanquam iusti, et aspernabantur ceteros, parabolam istam dicens]: Duo homines ascenderunt in templum ut orarent. Unus phariseus, et alter puplicanus(sic). Et reliqua (Lc 18,9-14). Pharisei erant in populo Iudeorum qui se iustificabant, qui divisi interpretabantur in foro, in colloquio, in plateis semper se dividebant cum ceteris hominibus... ... qui se humiliat propter deum in illo exaltatus erit. In secula seculorum. Amen.*

55. f. 86-87v: <DOMINICA XIII>. Secundum Marcum. *In illo tempore: Exiens Ihesus de finibus Tiri venit per Sidone ad mare Galileę, inter medios fines Decapoleos. Et reliqua (Mc 7,31-37). Capoleos regio est trans Iordanem in Galileam prope ipsam contra Gazan, et appellatur deca grece, quod latino*

dicit civitates id est decem... .. perditus erat per prevaricacionem primi hominis Adam tunc melius fuit. Sit nomen Domini benedictum in secula. Amen.

56. f. 87v-89v: <DOMINICA XIV>. Secundum Lucam. *In illo tempore: Dixit Ihesus discipulis suis: Beati oculi qui vident que vos videtis.* Et reliqua (Lc 10,23-37). Numquid oculi scribarum aut phariseorum, aut serpenium aut animalium, beati erunt qui Dominum viderunt in ortum nativitatibus sue... .. si dixisset Dominus phariseo: Sicut ego feci misericordia, et tu sic fac proximo tuo.

57. f. 89v-91v: <DOMINICA XV>. Secundum Lucam. *In illo tempore: Dum iret Ihesus [in Iherusalem transiebat mediam Samariam et Galileam] occurrerunt ei decem viri leprosi.* Et reliqua (Lc 17,11-19). Per istos decem leprosos, heretici intelligitur. Sicut lepra hominem exterius facit corpus suum varium et turpem, et rusticum ita et ereses... .. fidem mulieris que sanguinis fluxum patiebatur, duodecim annos et fidem de alia muliere (*sic*).

58. f. 91v-93v: <DOMINICA XVI>. Lectio sancti evangelii secundum Matheum. *In illo tempore dixit Ihesus discipulis suis: Nemo potest duobus dominis servire.* Et reliqua (Mt 6,24-33). Qui sunt isti duo domini subsequens aperit cum dicit: Non potestis duobus dominis servire, et mamona. Mamona siriacum nomen est... .. nisi dum corpore vivit tantum dat eas, profeta dixit adicietur vobis. Tu autem.

59. f. 94-95v: <DOMINICA XVII>. Secundum Lucam. *In illo tempore: Ibat Ihesus in civitate que vocatur Naym.* Et reliqua (Lc 7,11-16). Naym civitas est in Galilea secundo miliario de monte Tabor prope viculum magnum que vocatur Hendor. Naym interpretatur fluctus sive comocio... .. Cur dicit fortem? quia illa mollis est, sed tandiu invenit usque dum sortem eam fecit. Sit nomen Domini benedictum in secula. Amen (cf. apèndix 5).

60. f. 95v-97v: <DOMINICA XVIII>. Secundum Lucam. *In illo tempore: Cum intraret Ihesus in domum cuiusdam(sic) principis phariseorum sabbato manducare panem, et ipsi observabant eum.* Et reliqua (Lc 14,1-11). Dominus consuetudinem abuit frequenter ad convivia ambulare non propter glucia ut ventrem suum saciaret... .. hereditas ad qua principio festinatur in novissimo benedictione carebit. A secula benedictus deus.

61. f. 97v: <DOMINICA XVIII>. Lectio sancti evangelii secundum Matheum. *In illo tempore: Accesserunt ad Ihesum saducei.* Et reliqua (Mt 22,34-46). Qui dicunt non esset resurreccio. Due secte erant in populo Iudeorum. Una secta erat saduceorum, alia secta erat fariseorum. Saducei iustificati

interpretatur... .. illi dixerunt multum fuerat turpe et nephandum, hac si dicerent illi//.³⁴

62. f. 98-99v: <DOMINICA XX>. Secundum Matheum. *In illo tempore: Ascendens Ihesus in navicula transfretavit, et venit civitatem suam (Mt 9,1-8). Civitas Domini Nazaret intelligitur ideo ibi fuit conceptus et ibi comorabit usque ad perfectam etatem... .. dimitentibus debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.*

63. f. 99v-100v: <DOMINICA V ANTE NATALE DOMINI>. Lectio sancti evangelii secundum Iohannem. *In illo tempore: Cum sublevasset oculos Ihesus et vidisset quia multitudo maxima venit ad eum, [dicit ad Filipum: unde ememus panes ut manducent hii]. Et reliqua (Jo 6,5-14). Per sublevacionem oculos Domini intelligitur Spiritum sancti. Iterum oculos Domini intelligitur VII dona gracia Spiritu sancti... .. illi dicebant qui venturus est, et nos modo audemus dicere qui venit in nomine Domini.*

64. f. 100v: *Evangelio* Loquebatur Ihesus, *require* [= dom. XXI post Pentecosten].

65. f. 100v: Erat quidam regulus, *require* [= dom. XXII post Pentecosten].

66. f. 100v: Et simile est regnum, *require* [= dom. XXIII post Pentecosten].

1.4. Una petjada a Vic, Arxiu Episcopal, fragment XXIII/5

Aquest fragment de còdex català, copiat a la darrerria del segle x, és un full de pergami que conserva el marges originals bé que un xic rosegats. Fa 450 x 300 mm. Fou pautat amb punta seca per la cara de carn, i la disposició de les cares del pergami és: >. Escrit en lletra minúscula carolina, disposada en dues columnes de 29 línies, configurant una caixa d'escriptura de 350 x 215 mm. La tinta és de color marró fosc; té dues inicials dibuixades amb marró i vermelló, i duu una rúbrica. La seva procedència és desconeguda.

Contingut:

/r/ poli(...) precepta tua servavimus, in nomine tuo misericordias fecimus. Pauperes pavimus et nutos operimus, et peregrinos ospicio recepimus. Quibus dicturus est Dominus: Quod dedistis dicitis, et quod rapuistis non dicitis. Quos pavistis memoramini... .. quia scriptum est: Elemosina a morte liberat et non patitur hominem ire in tenebras. De qua nos Dominus tenebras eripiat et ad regnum eternum perducatur. Qui vivis et regnas in secula seculorum amen.

34. El text queda truncat per pèrdua d'un bifoli.

LECTIO SANCTI EVANGELII <SECUNDUM> LUCHAM. *In illo tempore. Ibat Ihesus in civitatem que vocatur Naim. Ecce defunctus eferebatur filius unicus matris sue. Et reliqua (Lc 7,11-6).* /v/ Na<im> civitas est Galilea secundo miliario de monte Tabor prope villicum magnum qui vocatur Endor. Naim interpretatur fluctus... .. Tunc tangit Dominus consciencia nostra cum dat illi conpuncione in corde, ut convertid ad penitenciam. His autem qui portabant steterunt.// (Vic, ms. 60, f. 94v: núm. 59).

Les homilies testimoniades en aquest fragment pertanyen als diumenges XVI i XVII després de la Pentecosta i en comenten les corresponents perícopes evangèliques: Mateu 6,24-33 i Lluc 7,11-16. De les dues, només la segona es retroba en l'homiliari Vic, ms. 60, mentre que la primera prové d'un altre homiliari; això significa que el fragment tant pot provenir d'un exemplar interpol·lat d'un d'aquests dos homiliaris, com d'una col·lecció homilètica carolíngia. Sigui el que sigui, la petjada de l'homiliari del ms. Vic 60 és evident, com ho és també l'existència d'una homilia, possiblement carolíngia, que resta per identificar.

2. LA COL·LECCIÓ HOMILÈTICA CAROLÍNGIA VIC, ARXIU EPISCOPAL, FRAGMENT XXIII/27

Tal com la seva denominació indica, les col·leccions homilètiques carolíngies són reculls facticis de textos manllevats, poc o molt retocats en l'incipit i l'èxplot, i ordenats d'acord amb el cicle bíblic de la missa. El seu objectiu és similar al dels homiliaris carolingis, però sovint tenen una destinació i algunes formes pròximes al sermó pastoral.

El fragment de col·lecció homilètica carolíngia Vic, Arxiu Episcopal, fragment XXIII/27, entrà a formar part del nodrit fons de fragments de còdexs de l'Arxiu Episcopal de Vic l'estiu de l'any 1998, procedent de les cobertes d'un volum de l'arxiu parroquial de Santa Maria de Borredà (Berguedà). Fou, però, l'any 2006 que mossèn Miquel dels Sants Gros, que n'havia fet la troballa, el féu conèixer juntament amb altres fragments de còdexs de caràcter litúrgic i bíblic la còpia dels quals situa entre els anys 875-900 en un escriptori narbonès no identificat; haurien estat tramesos a Osona durant el procés de restauració de la seu de Vic encomanada per l'arquebisbe Teodard, de Narbona, a l'arxiprest narbonès Gotmar, que n'esdevingué bisbe l'any 886.³⁵

Es tracta, només, de dos folis de pergami que conserven els marges originals, llevat del superior, provinents d'un còdex de gran format, atès que fan 430 x 300 mm. En els marges laterals s'aprecia el punxat per al pautat, que fou traçat amb punta seca per la cara de pèl. La disposició de les cares del pergami és: > i <. L'escriptura en lletra minúscula carolina

35. M. S. GROS I PUJOL, *La Biblioteca Episcopal de Vic*, p. 23, núm. 8; pel que fa al context p.16-19 i 22-23.

està disposada en dues columnes amb 40/42 línies per plana, que conformen una caixa d'escriptura de 345 x 230 mm. La tinta és de color marró fosc, i les caplletres estan dibuixades amb tinta marró i resseguides amb vermelló. Hi ha rúbriques, i els versets bíblics comentats al si de l'homilia estan escrits també amb vermelló.

2.1. Contingut i identificació

Com es pot comprovar a continuació, aquests fragments presenten homilies sobre el cicle bíblic de la missa tant per a les epístoles com per als evangelis. Comencen amb els darrers mots de l'èxplícit de l'homilia sobre l'evangeli per a la festa de sant Esteve, als qual segueixen les homilies sobre l'epístola i l'evangeli de la festa dels Sants Innocents; és evident que entre aquestes dues festes manquen les homilies per a la festa de sant Joan Evangelista. El segon foli l'ocupa un fragment de l'homilia sobre el text centonat de la Passió per al Diumenge de Rams.

Contingut:

/f. 1, *marge superior*/ *incipit amb caplletra*: Talem autem secundum de.³⁶

/f. 1, col. a/ *nare* possimus in secula seculorum. Amen (Poitiers, f. 42v; Albi, f. 82v).

(IN) NATALE INNOCENTIIUM. (*In diebus illis. Vidi supra montem Syon agnum stantem* (Ap 14,1). Hodie namque, fratres karissimi, celebramus diem natalem illorum infantum quos Herodes rex impiissimus pro Christo occisit. Et scire debet vestra fraternitas quia hec lectionem non spiritaliter est intellegenda... /f. 1v/... Studeamus in nobis virtutes plantare et vitia mortificare; si currimus cum sanctis martiribus, sine fine regnare in secula seculorum, amen. (Poitiers, f. 42v-43; Albi, f. 86v-88; Lyon, f. 17-18, i París, f. 16-17v).

Lectio sancti evangelii secundum Matheum. *In illo tempore. Angelus domini apparuit in somnis (...) usque (dum dicam) tibi. Et reliqua* (Mt 2,13). Audistis, fratres karissimi, in hac lectione quod infantes parvuli pro Christo fuerunt occisi. Significat hoc quod ad martirium non possumus pro Christo nisi tales fuerimus sicut parvulus. Quia parvulus non concupiscit... .. Quia quamdiu illa invidia fuerat, Christus ad illam non reverteretur nec in nobis mansionem faciat. Ut adimpleretur quod dictum est (...)// (Poitiers, f. 43, amb variants a l'incipit; Albi, f. 88-89v acaba incomplet).

/f. 2/ *dari multo et dari pauperibus*. Alius evangelista dicit: *Quare hoc unguentum non vendidit, plusquam trescentis denariis*, et reliqua. Iohannes dicit: Judas indignatus est. Matheus dicit: Omnes indignati sunt... ..

36. Íncipit no identificat. Potser és una crida relativa a les homilies que manquen per a la festa de sant Joan Evangelista?

Anphora mensuram perfectam /f. 2v/ significat. Parant ergo pascha hubi <a>que infertur anfora... .. ipse una cum patre et Spiritu sancto gracie divine virtutis implevit. Benedixit panem et fregit, quia hominem assumtum ita mortem subdere dignatus est. Ut ei divine (...) immortalitatis// (Poitiers, f. 60-61v, només en la segona meitat).

Les identificacions d'aquestes quatre homilies palesen que ens trobem amb una col·lecció homilètica idèntica o molt pròxima a la representada en el còdex Poitiers, Bibliothèque Municipale, ms. 121(6), copiat al segle XI, i que fou una de les fonts utilitzades en la composició de l'homiliari Albi, Bibliothèque Municipale, ms. 15.³⁷

La col·lecció homilètica de Poitiers recull, i de vegades retoca, homilies manllevades a Beda, a Esmaragde, a Raban Maur i a d'altres fonts; una d'aquestes és la col·lecció d'homilies sobre les epístoles característica dels homiliaris de l'escola carolíngia d'Auxerre, Lyon, Bibliothèque Municipale, ms. 628, copiat entre els anys 870-880,³⁸ i Paris, Bibliothèque Nationale, ms. lat. 3802.³⁹

En el Fragment XXIII/27 la variant més notable respecte de la col·lecció de Poitiers es troba en l'homilia sobre la Passió (f. 2). Mentre que Poitiers transciu directament l'inici de l'homilia corresponent d'Esmaragde (PL 102, 174D-177A), el fragment de Vic comença l'homilia amb un comentari no identificat i, de sobte, continua, més extens que Poitiers, amb el text d'Esmaragde (PL 102, 176C-178D). L'homiliari d'Albi, f. 158-159, en canvi, presenta una homilia manllevada a l'homiliari carolingi dit d'Angers.⁴⁰

Codicològicament cal remarcar que el Fragment XXIII/27 no és solament el testimoni més antic de la col·lecció homilètica representada en el còdex de Poitiers, sinó que, a més, cronològicament es situa molt a prop de la seva composició, atès que la col·lecció d'homilies sobre les epístoles del manuscrit de Lió hom la considera composta entre els anys 865-870.⁴¹

2.2. Els testimonis catalans

D'homilies de la col·lecció de Poitiers, n'he identificat en dos fragments de còdexs catalans: Barcelona, Arxiu Històric de la Ciutat, ms. B-109(1)/s.n., i Vic, Arxiu Episcopal, fragment XXIII/9.

El fragment Barcelona, Arxiu Històric de la Ciutat, ms. B-109(1)/s.n., és un full de pergamí, copiat al segle XI, que té els marges retallats fins a

37. R. ÉTAIX, *Homélieires patristiques latins*, París, 1994, p. 5.

38. H. BARRÉ, *Les homélieires carolingiens de l'école d'Auxerre*, Ciutat del Vaticà, 1962, p. 110-111.

39. Cf. l'inventari d'homilies en *Bibliothèque Nationale: Catalogue général des manuscrits latins*, vol. 7: *Homélieires*, París, 1988, p. 206-218.

40. R. ÉTAIX, «L'homélieire carolingien d'Angers», *Revue Bénédictine*, 104 (1994), p. 151, núm. 15.

41. H. BARRÉ, *Les homélieires carolingiens de l'école d'Auxerre*, p. 110-111.

eliminar diverses línies de text al peu de plana i algunes lletres dels finals de línia del marge exterior. Ara fa 300 x 215/220 mm. Fou pautaat a punta seca per la cara de pèl, i la disposició de les cares del pergami és: <. L'escriptura és en lletra minúscula carolina a línia tirada, i conforma una caixa d'escriptura de 190 x 285 mm, de la qual es conserven 29 línies de text. La tinta és de color negre, i algunes majúscules porten punts de vermelló. El full fou reutilitzat com a falsa guarda en un volum de *Lletres Closes* i en l'anvers duu l'anotació moderna: *Inv. n° 373. VI-60.*

L'íncipit i l'èxPLICIT del text conservat són aquests:

/r/ virtutem. Quia omnis qui se umiliat exaltabitur. Audiamus q[uod] scripta sunt. Amen, amen, dico tibi quia quod scimus loquimur, et q[uod] audivimus testamur et testimonium nostrum non accipietis... ... ita exaltari oportet Filium ominis. Notum est omnibus q[ui] [...] /v/ quid aspexerit eum vivet, et ita factum est omnium electorum est caput quatenus eum ipso qui de celo des//.

Aquest fragment d'homilia correspon a la segona meitat de l'homilia *In hac lectione evangelica nimis profunda continetur mysteria*, sobre l'evangeli de sant Joan 3,1-15, per al diumenge-octava de la Pentecosta, que retrobem en la col·lecció de Poitiers, f. 72v, mentre que el manuscrit d'Albi s'acaba amb el dia de Pasqua.

L'altre fragment de còdex és el Vic, Arxiu Episcopal, fragment XXIII/9, que fou copiat al segle x. Prové de l'arxiu parroquial de Sant Bartomeu del Grau (Osona) i ja l'he descrit en una altra ocasió.⁴² Pertanyia a un homiliari sobre les epístoles i els evangelis. La part de text de primera homilia que conserva correspon a la segona meitat de l'homilia Luculentius 21 sobre l'evangeli de l'octava de l'Epifania,⁴³ a la qual segueix l'homilia sobre l'epístola del diumenge després de l'octava de l'Epifania:

/v/... D[OMINICA II] POST OCTABAS THEOPHANIA. [Epistola ad Ro]manos. *Fratres: Habentes donationes secundum gratiam que data est nobis differentes* (Rm 12,6). Verba huius lectionis dilectissimi fratres firmiter retinere debetis... ... omnis qui preest fratribus, qui preest ecclesia, semper debet in solitudinem t[...]///.

Es tracta de la mateixa homilia de la col·lecció carolíngia de Poitiers, f. 47v, que va rubricada *Dominica II post Teophania*. L'homiliari Albi, f. 104v, en canvi, duu l'homilia corresponent manllevada a l'homiliari d'Esmaragde (PL 102, 80C).

42. F. X. ALTÉS I AGUILÓ, «La tradició codicològica i litúrgica de l'homiliari carolíngi de Luculentius a Catalunya», p. 196, núm. 89.

43. J. LEMARIÉ, «La collection carolingienne de Luculentius restituée», p. 251, núm. 21. El text és l'editat en la *Patrologia Latina*, 72, 809B-810D.

La presència d'aquestes dues homilies provinents de l'homiliari de Luculentius i de la col·lecció de Poitiers resulta molt significativa, atès que ambdues fonts duen homilies sobre les epístoles i els evangelis. Si a això afegim que ni Poitiers, ni Albi, no porten l'octava de l'Epifania, que alguns homiliaris carolingis, com el de Luculentius, situen entre el primer i el segon diumenge després de l'Epifania, tal com ho trobem en el fragment de Vic, hom pot conjecturar que aquest fragment prové d'un exemplar de col·lecció homilètica de Poitiers interpolada amb textos de Luculentius. Aquesta suposició s'adiu amb la gran difusió que l'homiliari carolingi de Luculentius tingué a Catalunya i amb el seu caràcter de font homilètica supletòria.

Tot i la seva limitació, la tradició codicològica de la col·lecció homilètica de Poitiers a Catalunya, que trobem reflectida en els fragments Barcelona, Arxiu Històric de la Ciutat, ms. B-109(1)/s.n., i Vic, Arxiu Episcopal, Fragment XXIII/9, resulta interessant per la seva proximitat a la recensió del manuscrit de Poitiers; juntament, però amb els fragments Vic, Arxiu Episcopal, fragment XXIII/27, que, ara per ara, és el testimoni més antic d'aquesta col·lecció, poden jugar el seu paper en la reconstitució del seu model.

PUBLICACIÓ DE TEXTOS

1

Vic, Arx. Cap., ms. 60, f. 7v-9: núm. 10.

OCTABAS DOMINI. Lectio secundum Lucam. *In illo tempore. Postquam consummati sunt dies octo, venerunt ut circumciderent puerum (Lc 2,21).*

Ritus et religio circumcisionis a beato Abraam cepit habere exordium. Sed Abraham cum esset gentilis vocavit illum dominus; tunc ille *credidit Deo et reputatum est ei ad iustitiam*. Sed dominus ad beatum Abraham in preputium dedit circumcisionem. Sed ante circumcisionem Abraam pater excelsus interpretatur; sed post circumcisionem addita est una syllaba ame si dictum est: Abraham pater multarum gentium. Similiter et uxor eius antea Sarrai vocabitur, et postea Sarra, sicut commemorat de Jacob antea quam luctasset Jacob vocabitur, sed postquam luctasset Israel vocatur, quia dixit illi angelus: *Nequaquam vocaberis Iacob, sed Israel erit nomen tuum* (Gen 32,28). Similiter et de beato Petro qui ante vocationem Simon vocabitur, sed postea Petrus; et de beato Paulo qui ante vocationem Saulus vocabatur, sed postea vocabatur Paulus. Abraham circumcisisus est, et octavo die circumcidit filium suum et omnes vernaculos suos. Sed cur Dominus non in alium membrum dedit circumcisionem nisi in preputio? Sed propter ea hoc fecit, ut corpus hominum non vituperetur, non voluit in manum aut in pedem, non in auricula, nisi in preputium, quia preputius absconsum

membrum est. Secundum modum, populo Iudeorum quia in petulantia carnis erat deditus, quia uno die xxii millia interfecti fuerunt amaritudinis. Tercio modo, quia Dominus de ipsa generatione fuit ortus. Sed consuetudo fuit ut populus Iudeorum in circumcisionem pueris suis nomina imponerent, sicut hodie faciunt, quia ut peccata sua mundaretur. Sed populus Iudeorum unam gratiam non merentur accipere, sicut illi faciunt qui per baptismum transeunt, quia ianuas caeli patefacte sunt illis qui renati sunt. Sed ad iustis non sunt qui circumcisi sunt per Isaac, intelligitur Dominum. Per circumcisionem Isaac intelligitur circumcisio Domini. Sicut fuit Isaac octavo die circumcisis, et Dominus sicut fuit octavo die circumcisis, quia quamvis omnis populus Iudeorum circumcisis fuisset, non legitur nomina illorum nisi tres qui octava die fuissent circumcisi: primus Isaac, secundus beatus Iohannes, tertius Dominus. Sed Dominus duobus modis voluit se circumcidere; unum modum, non videtur dissimilis esse patribus suis, illi non dicerent qui aliud preciebat, aliud faciebat, quia de circumcisione preceptum habebant: erit omnis anima cuius coronam non fuerit circumcisa, delebitur. Alio modo ut legem adimpleret sicut ipse dixit: *Non venit legem solvere, sed adimplere*. Set spiritualiter vera circumcisio Domini de resurrectionis eius fuit quando surrexit immortalis, impassibilis et incorruptibilis. Tunc fuit vera resurrectio. Sed per ista circumcisione Domini intelligitur vera circumcisio quod erit ad diem iudicii omnium populorum quando omnes mortales ab immortalitate erit separata, et omnis corruptio ab incorruptione. Tunc fiet sermo qui sic scriptus est, et Iob dicit: *Et rursus circumdabo pellem meam, et in carnem meam videbo Deum, quem visurus sum ego ipse et non alius. Et oculi mei conspecturi sint*, sicut superius dicit, ut in circumcisionem nomina imponant pueris suis.

Et vocatum est nomen eius. Ihesus hebraice rex into*ris scribitur. Sed Ihesus non solum syllabis habet mysterium sed etiam in litteris. Sed apud hebreos sex litteris exprimitur: iota, etha, sima, o brevis, <hui>, iterum sima, getus. Sed illi consuetudinem habent ut per litteris numerum expriment; quia per iota, quia decima est apud illis, denarium exprimit; etha octavo numerum exprimit; sima ducentis; o brevis septuaginta, <hui> quatuorcentis; iterum sima ducentis. Iunge decem et octo <et> ducentis <et> septuaginta <et> quatuorcentis et ducentis, et fiunt octingenti octuaginta et octo. Per iotam, qui denarium numerum exprimit, intelligitur decem verba legis, quia nisi illo adiuvante, in cuius nomen in capite est, etha littera non possumus ista decem verba legis adimplere. Per etha, qui octavo numerum exprimit, intelligitur octavo die, id est diem iudicii; et bene congruenter potest intelligere per octavum diem dies iudicii, quia nos modo in sextum diem sumus. Sed sancti qui migrantur de hoc seculo in septimo die sunt, id est in requie, unde sabatum interpretatur, etiam ad diem omnes in octavo die erimus, de hoc dicit Salomon: *Date partem vii necnon et octavam*. Sed tunc damus octavam quando credimus requiem habere iustis in septimum diem; tunc damus partem quando credimus

veram resurrectionem. Per sima, ducentos denarios, numerum perfectum est, quia de leva transit ad dextera, et fecit in modulum corone. Per ista corona intelligitur corona quod erit Dominus daturus ad diem iudicii ad omnes sanctos, sicut legitur de Abraham quia ille centenarius erat quando genuit Isaac, qui risus interpretatur. Quia solet in sacre scripture, quia risus pro gaudio ponatur, sicut Salomon dicit: *Et sancte ecclesie risebitur in novissimo die*. O brevis intelligitur septuagenarium numerum, exprimit quando fratrem ad fratrem debet dimittere peccata, sicut narrat de beato Petro, dixit ad Ihesum: *Domine si peccaverit in me frater meus dimittam ei usque sepcies? Petre, non dico tibi septies sed usque septuagies septies*; quia non est vir neque mulier qui tantum possit peccare neque in die neque in nocte.

Et vocatum est nomen eius Ihesum priusquam ab angelo. Sed ille non solum ab angelo accepit hoc nomen, sed etiam ante omnia secula imposuit Pater nomen Ihesum. Pro quia, sicut Dominus carnaliter fuit circumcisis, ita unusquisque nostrum sic debemus circumcidere corda nostra, eo sicut Dominus post circumcissione fuerit presentatus in templo, ita et nos, postquam sic fuerimus circumcisi, sic possumus a cornu altaris accedere, et sumere corpus et sanguinem domini nostri Ihesu Christi. In secula seculorum. Amen.

2

Vic, Arx. Cap., ms. 60, f. 52v-53v: núm. 32.

DOMINICA II POST PASCA. Secundum Iohannem. *In illo tempore: Dixit ihesus discipulis suis: Ego sum pastor bonus*. Et reliqua (Jo 10,11-16).

Dominus bonus pastor intelligitur, non ex accidenti donanti, sed essentialiter, id est eternaliter ante omnia secula dicitur bonus pastor esse. Alio modo bonus pastor dicitur quia omnis creatura eum benedicit, sicut dicit hymnum Trium Puerorum: *Benedicite omnia opera Domini Domino*. Tertio modo propterea vocavit se Dominus bonum pastorem ad distinctionem pastorum malorum. Quia sunt plerique qui pastores videntur esse, sed non sunt, sed magis sunt lupi rapaces. Sed Dominus ad distinctionem pastorum malorum propterea ostendit se bonus pastor esse, sicut ille dixit: *Ego sum pastor bonus*. Consuetudinem habuit Dominus, quia omnia quod volebat predicare antea in opere ostendebat, sicut in Actibus Apostolorum dicitur: *Quod cepit Ihesus facere et docere*. Sed moraliter sacerdotes in sancta ecclesia sic debent facere, quia antea debent quod intellegunt in bono opere ostendere, et postea sic debent alios predicare, sicut Apostolus dicit: *Qui dicit se in Christo manere debet ambulare sicut ille ambulavit*. Et alibi dixit: *Qui dixit se nosse deum et mandata eius non custodit, mendax est*.

Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. Sed propter quo dicat bonus pastor esset, statim aperit, cum dixit, *Qui animam suam dat pro*

ovibus suis. Id est quia animam pro vitam ponitur sicut ipse Dominus: *Maiorem caritatem nemo habet quam qui animam suam dat pro ovibus suis.* Quod hic dicit pro amicis suis alio loco dicit pro ovibus suis.

Mercenarius autem, et qui non est pastor. Mercenarius autem dicitur id est mercem conditus, quia ad hoc est ille mercenarius, ut de ipsas oves de velleribus eorum calese faciat, et de lacte eius saciat se. Sed mercenarium, intelligitur sacerdotes mali, quia illi ad hoc sunt pastores in sancta ecclesia ut divitias temporales sibi adquirant, quia illi amplius querunt divitias temporales quam lucrum animarum. Hii tales non pastores sed mercenarios vocantur. *Videt lupum venientem et dimittit oves, et fugit.* Lupus hic duobus modis intelligitur, id est hereticum, et diabolium. Sed mercenarius qui facit, videt lupum venientem et dimittit oves et fugit. Ita mali sacerdotes cum viderint hereticum venientem, statim fugiunt, non de locum ad locum, sed sub silentium fugiunt quia tacent et non se preparant cum sua volumina librorum ut illum superent, et repellent eum de sancta ecclesia. Sed tunc ille hereticus, quid facit nisi rapit et dispergit oves, quia de sua mala herese facit illos coinquinari. Alio modo lupus diabolus intelligitur, quia cum venit in sancta ecclesia dispergit oves, qui unum facit cadere in adulterium, alium in homicidium, alium in ebrietate, et cetera. Sed pastor quid facere debet?, debet plebem suam precare et admonere ut diabolus non possit de sua grege aliqua rapere.

Ego sum pastor bonus, et cognosco meas. Domini cognoscere, diligere dicitur. Cognosco eas, id est diligo eas, quia Dominus illos cognoscit qui opera illius faciunt, et qui se custodiunt ad vicia et peccata. *Et cognoscunt me mee.* Quia diligo eas, et diligor ab eas; et amo eas, et amor ab eas; id est qui mea precepta custodiunt illos diligo.

Sicut novit me Pater, et ego agnosco Patrem. Novit Pater Filium gignendo vel generando ante omnia secula. Iterum novit Filium Patrem nascendo per divinitate ante omnia secula. *Et animam meam pono pro ovibus meis.* Hic animam pro vitam ponitur, quia Dominus vitam suam tradidit pro ovibus suis, id est pro genus humanum.

Et alias oves habeo que non sunt ex hoc ovili. De capite huius evangelii usquemodum Dominus de populo Iudeorum fuit locutus; hic, derelictum populum Iudeorum, convertit se Dominus ad populum gentium, quia Dominus non solum pro Iudeorum venit in mundum, sed etiam pro populo gentium; propterea dixit: *Et alias oves habeo, que non sunt ex hoc ovili.* Ac si dixisset Dominus quia populus gentium ad hac nostra gloria non erat quia fidem hanc non habebant. *Et illas oportet me adducere.* Non quod populus gentium necesse fuisset ad Dominum, non, sed Dominus erat necesse ad populum gentium. *Et vocem meam audient.* Id est mea precepta et mea verba, quod ego fui locutus, audient, id est hoc operent. *Et fiat unum ovile, et unus pastor.* Unum ovile id est una caula, et una ecclesia, una fides, et una credulitas. *Unus pastor.* Id est dominus noster Ihesus Christus, sicut superius dixit de semetipsum cum dixit: *Ego sum pastor bonus.*

Vic, Arx. Cap., ms. 60, f. 78-79v: núm. 49.

<DOMINICA VIII>. Secundum Matheum. *In illo tempore: Dixit Ihesus discipulis suis: Adtendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos. Et reliqua* (Mt 7,15-21).

Hec sententia quamvis de hypocritis et simulatoribus dictum est, tamen de hereticis pertinet, cum Dominus dicit: *Adtendite a falsis prophetis*. Heretici falsi prophete sunt, qui exterius vestem ovilem induuntur et interius mentem lupinam gestant. Foris apparetur humiles et mittes, et ieiunant et vigilant, et orant et eleemosynam dant, et interius mala machinant ut possint decipere fideles Christi qui sunt in sancta ecclesia; quia sicut lupus rapit et dispergit oves, ita et heretici sic volunt suadere fideles Christi, ut possint eos dispersare de sancta ecclesia. Propterea admonebat Dominus sanctos apostolos cum dixit: *Adtendite a falsis prophetis*. Id est cavete vos a pravis hominibus, ut non vos decipiant.

A fructibus eorum cognoscetis eos. Ac si diceret Dominus: Istos falsos prophetas non potestis eos cognoscere nisi ad illorum opera. Signum et indicium ostendit eis sicut verbi gratia: Cum videris arborem pulcherrimum et flosculos odorissimos habuerit, non potest cognoscere nisi ad tempus quod fructum habeat si bona sit aut mala.

Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus. Per spina intelligitur hereticos. Per uva designatur Scriptura Sacra. Per tribulos designatur populum Iudaicum. Per ficus intelligitur legem vetustam. Quia sicut ficus exterius habet cortice et interius habet grana multa et dulcedinem, ita et lex vetusta corticem habuit. Quia populus iudaicus spiritaliter eam non intellexerunt, sed interius dulcedinem et multa mysteria habuit de conceptione Domini, et de nativitate eius, et de resurrectione Domini, et de ascensione eius. Aliter, tribulos designatur compunctio peccatorum, sicut Dominus dixit ad primum hominem, Adam: *Quo operatus fueris terram non dabit fructum suum, sed spinas et tribulos germinabit tibi*. Sicut tribulos ficus non potest invenire, ita et lex spirituale in populo Iudeorum non est; quia sicut de spina uva non nascitur, ita et veritas de heretici non est nata. Si inveneris veritatem in hereticum, non ad se illam accepit sed aliunde. Sed solet fieri ut uva de spina pendet, sed si quesierit non de radice spine nascitur sed de vite. Ita et si inveneris veritatem in hereticum non ad se eam accepit, sed aliunde. Sed adhuc eam accepit ut mites Christi dissipet, ut simul iuncte vitem cum falsa, sic dissipet fideles Christi. Quia spina ubi pungit vulnus facit, ita hereses in cuius corde tetigerit vulnus facit, sicut beatus Gregorius dixit: quia carpe spine cave.

Arbor bona, id est homo bonus, bonum opus facit, sicut Apostolus dicit: *Fructus autem spiritus est caritas, gaudium, pax, patientia, et cetera*. Ita arbor mala, id est homo malus, malum opus facit, sicut Apostolus dicit: *Manifesta sunt opera carnis que sunt: fornicatio, luxuria, inmundicia et reliqua mala*.

Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere. Cur hic dicitur, cum legitur quia multi arbores mali fructum bonum fecerunt, et multi arbores boni fructum malum fecerunt? Sicut legitur de Moysen, arbor bona fuit et fructum malum fecit, quia ad aquas contradictionis Dominum irritavit. Et David arbor bona fuit <et> fructum malum fecit, quia adulterium et homicidium simul perpetravit. Beatus Petrus arbor bona fuit et fructum malum fecit, quia ter Dominum negavit. Et fuerunt arbores mali qui fructum bonum fecerunt. Legitur de Iethro, cognatus Moysi, arbor mala fuit et fructum bonum fecit, quia consilium dedit Moysi ut mississet deganos, et centuriones, et quinquagenarios, ut minora legis qui erant in populo illi iudicassent. Iterum Achior arbor mala fuit et fructum bonum fecit, quia in gentem syriam Deum laudavit. Paulus arbor mala fuit <et> fructum bonum fecit quia predicator extitit. Et cum legitur cum tanti arbores boni fructum malum fecerunt, et multi arbores mali fructum bonum fecerunt, cur hic dicitur: *Non potest arbor bona fructos malos facere, neque arbor mala fructos bonos facere.* Quia homo dum malum est non operatur bonum, sed postquam derelinquit malum, sic incipit bonum operare. Et contrarium modum, cum bonus est homo, non operatur malum nisi antea dimitatur illum bonum, et sic incipit malum operare.

Omnis arbor, id est omnis homo, qui non facit fructum bonum, excidetur, et igne mittetur. De illa arbore qui non facit fructum bonum, id est de illo homine precepit in igne mittere. Quanto magis illo homine qui malum fructum facit, multi magis.

Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos. Sicut superius dicit de heretici: *Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum.* Multi se dicunt fidem habere, sed opera non habent. Et isti erunt dicturi: *Domine in tuo nomine prophetavimus et virtutes multas fecimus,* sicut legitur de illas quinque virgines qui oleum non sumpserunt secum, id est qui bona opera non fecerunt. Et illi erunt dicturi: *Domine, Domine, aperi nobis.* Et Dominus illis dicturus: *Amen dico vobis, nescio vos,* id est reprobo vos; sed qui facit voluntatem Patris mei qui in caelis est, ipse intravit in regnum caelorum. Voluntatem Patris facit qui sic credidit Filium minorem secundum humanitatem, equalem Patris secundum divinitatem, et qui sua precepta custodit.

4

Vic, Arx. Cap., ms. 60, f. 81-81v: núm. 51.

Secundum Matheum. *In illo tempore. Loquente Ihesu ad turbas ecce mater eius et fratres (Mt 12,46-50).*

Dominus talem exemplum dedit predicatoribus in sancta ecclesia, quia propter parentela verbum Dei non pretermittere, quia antea verbum debet fideliter dicere in predicationem, et postea sic debet propinquis diligere. Per matrem intelligitur synagoga; per fratres populum iudeorum; per

templum ubi Dominus predicabat designatur ecclesia. Quia synagoga et populus Iudaicus foris sunt, quia non sunt infra sancta ecclesia, quia fidem Trinitatis non credunt in Domino. Querentes loqui ei, populus Iudeorum cotidie querit Dominum, et non potest illum invenire, quia non credidit in eum, sicut Dominus dixit per propheta: *Queritis me, et non invenientis me*. Dixit autem eius quidam, per istum qui dixit, *Ecce mater tua et fratres*, non propter bonam intentionem hoc dicebat, sed Dominum volebat commovere ad predicationem.

Que est mater mea, et que sunt fratres mei. Non quod Dominus reprobando aut increpando hoc dixisset, non fecit, quia veram matrem illam cognovit, sed confundatur Helvidius qui hoc dicebat: postquam Dominus fuerat natus, postea cognoverat beata Maria, Iosep, et habuerat ex illa filios qui fratres Domini vocabantur. Sed confundatur ille qui hoc dicebat. Consuetudo erat apud veteres ut propinqui fratres vocantur, sicut dixit Abraham ad Loth: *Non sit iurgium inter pastores meos et pastores tuos; et fratres enim sumus*. Et Iacob dixit ad Laban, *coram fratribus tuis*.

Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, qui in celis est, ipse est meus frater, soror et mater est. Hic non est mirandum cum Dominus dixit fratres mei, quia omnes per adoptionem fratres Domini sumus vocati, sicut Dominus dixit mulieribus: *Ite, dicite fratribus meis ut eant in Galilea*. Et psalmista dicit: *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesie laudabo te*. Sed hoc non est mirandum, Cum dominus natus erat, et de illis non potuerat nasci. Spiritualiter. fratres Domini sunt omnes fideles; per adoptionem soror Domini est uniuersa anime qui munda est a peccato. Mater Domini sunt omnes doctores in sancta ecclesia qui cotidie non cessant filios dei procreare, alios per exemplum, alios per doctrinam, alios per bona opera in sancta ecclesia.

5

Vic, Arx. Cap., ms. 60, f. 94-95v: núm. 59.

<DOMINICA XVII>. Secundum Lucam. *In illo tempore ibat Ihesus in civitate que vocatur Naim*. Et reliqua (Lc 7, 11-6).

Naim civitas est in Galilea, secundo miliario de monte Tabor, prope viculum magnum que vocatur Hendor. Naim interpretatur fluctus sive commotio; intelligitur mundum istum, qui ante adventum Domini mundus iste fluctuatione et in commotione erat positus. Veniens Dominus in civitatem Naim, id est in mundum istum per assumptam humanitatem.

Et ibat cum illo discipuli eius, id est apostoli, *et turba copiosa*. Ista turba populus fuit qui, post incarnationem Domini, cepit credere, sic fuit secutus Dominum. *Cum autem appropinquaret porte civitatis, ecce defunctus efferebatur per porta civitatis*. Quinque sensus corporis intelligitur, quia genus humanum per quinque sensus corporis malum operando, ante adventum dominicum moriebatur ad claustra inferni descendebant; et moraliter cotidie cum

peccat per oculos concupiscentie, tunc per porte oculorum offeruntur mortuus. Cum inclinat aurem suam ad malum audiendum, tunc per porte aurium offeruntur mortuus, sive per ore cum malum loquitur, sive per manus sive per pedes; unde malum operatus est per porte illorum offeruntur mortuus, cum inclinat aurem suam ad malum.

Filius unicus matris sue. Filius matris id est filius ecclesie. Quislibet de filios ecclesie suadentem diabolo cadit in peccato, tunc offeruntur mortuus. *Et hec vidua erat, et turba civitatis.* Vidua sancta ecclesia, et superius mater. Et de ista vidua dicit in psalmo: *Vidua eius benedicens, benedicam.* Et turba credentes erant. *Quam cum vidisset Dominus ipsam mulierem flentem,* misericordia motus fuit super eam quia filium suum fecit reviviscere. *Noli flere.* Sicut mortuum qui ego possum illum reviviscere. Et moraliter ad sacerdotem pertinet in sancta ecclesia, cum videt peccatores flere pro peccata sua, debet illum confortare. Dicat illi, noli flere, noli desperare, quia per penitentiam potes recuperare.

Accessit et tetigit loculum. Loculus feretrus est ubi corpora mortuum portabant. Moraliter per loculum conscientia nostra designatur dum in peccato est posita. Tunc tangit dominus conscientia nostra cum dat illi conpunctionem in corde ut convertat ad penitentiam. *Hii autem qui portabant feretrum.* Isti qui portabantur spiritus inmundorum intelligitur, ante adventum Domini, non solum peccatores, sed omnes iusti ad claustra inferni descendebant. Illi qui portabant hodie stant, quamvis peccatores descendunt ad infernum, tamen iusti ad caelos ascenderunt. Moraliter per portantes intelligitur qui laudant illos, qui nequiter agunt, sicut psalmista dicit: *Quoniam laudatur peccator.* Sicut stant isti, cum vident illos, cui adulescentes erant conversi ad laudent, vel favores illorum. *Adolescens, tibi dico, surge.* Per istum adulescentulum, genus humanum designatur, qui iacebat in viciis et peccatis, ante adventum Domini idola colebat, et demonia serviebat, non potuisset surgere nisi iacuisset; sed moraliter unusquisque peccator dum est in peccato positus, non potest surgere nisi per penitentiam.

Et ressedit. Tunc ressedit genus humanum cum cepit bonum opus facere. Et moraliter unusquisque homo tunc ressedit cum dimittit malum et incipit bonum opus facere. *Tunc cepit loqui,* cum cepit credere; sic dedit ei locutionem ad Deum laudandum. Et moraliter ad unumquemquem cum dat Dominus sensum spiritalium vel conpunctionem in corde, ut confessionem det sacerdoti ut penitentiam agat. *Et dedit illum matri sue.* Hoc, per manum sacerdoti, per predicationem, fac illum iungi ad sanctam ecclesiam, et participare corpus et sanguinem Domini nostri; unde ille natus fuerat tunc dat matri sue, id est ecclesia.

Acceptit autem omnes timor, cum viderunt illum adulescentulum resurgentem. Omnes qui ibi adstabant, timor eos apprehendit per ipsum miraculum. Et moraliter timor apprehendit peccatores, cum vident alios peccatores humiliatos in ieiunio, in vigilia, in oratione, qui ante eos viderant superbos, impios, et postea vident humiliatos ad penitentiam; tunc timor

illo tepore **N**unc ergo ibi trans mare gal
ilae galilee et mare tiberiades et stagnum genasay
est Galilee regio est sed mare galilee et mare tiberi
ades et stagnum genasay propter agecēcias de illas
uincias que prope sunt propterea uocant eas
Stagnus genasay ex duobus fontibus efficitur ex ioy
et dan et surgunt de radice montis libani et du
runt per mōtana et cōcauallū et sic descendunt
planicia et faciunt unū flumen Quia ex duobus
fluminibus efficitur unū nomen et ex duobus fluminibus
efficitur unū flumen idē ioy dan et disciuntur per
planicia et diuidit duas regiones iudeā et galil
et disciuntur usque in mare mortuū et red dunda
illam aris et facit istū stagnum genasay et abet ipsi
stagnum in longitūdinem duominus et uiginti mi
pasos et in latitudine quinque milia Quia cōsi
tudo erat in populo iudeorū ubi multitudo aq
se congregabat maria uocabant Sicut legitur in
genesi Congregationisque aquarum appellauit i
ria sed maris ad amaritudinē nomen accepit
nō quod illa amara fuisset nō fuit sed illa abta et
bilis erat ad potandum sed per mare intelligitur
dum istū Quia mundus iste in amaritudine erat
tū et sequebatur eum multitudo magna Qui
dri partita turba sequebatur eum Una scī apti a
reprehendenciū sicut fuerit scribae et pharisei
languenciū qui cupiebant sanitatem accipere

eos apprehendit. Exemplum habemus de beato Petro, et David, quia illi, quantum maiores fuerunt, tantum maiora ruina fecerunt. Unus homicidium et adulterium fecit; alius magistrum suum tres vicibus negavit; sed per penitentiam recuperati sunt. *Quia propheta magnus surrexit in nobis.* Illi solum propheta credebant illum esse, sed Dominus verus propheta fuit, sicut Moyses dixit: *Propheta suscitavit dominus Deus de fratribus vestris tanquam me.* Et Dominus dixit de semetipsum: *Non capit propheta perire extra Iherusalem.* Angelus potest illum dici, cum dixit: *Magni consilium angelus* et verus Deus, et *quia Deus visitavit plebem suam.* Cum dicit plebem suam, cum illa corporaliter plebs eius non esset in presentia divinitatis, plebs eius erat, sicut dixit Dominus qui sunt eius. Tali modo dicit in Proverbia Salomonis: *Mulier fortem quis eam invenit?* Cur dicit fortem? quia illa mollis est, sed tandiu invenit usque dum fortem eam fecit. Sit nomen Domini benedictum in secula.